

Lähde: Lönbeck 1910, s. 64–73

Uno Cygnaeuksen kirjoitus Senaatille

Hajanaisia mietteitä Suomeen aiotusta kansakoulusta.

Kansanvalistus on jokaiselle yhteiskunnalle sen tärkein elinkysymys; niinpä meidän Suomen kansallekin. Jokaisen todellisen isänmaanystävän täytyy sentähden mitä lämpimimmin toivoa, että, kun nyt vihdoinkin on nostettu kysymys kansansivistyksen parantamisesta Suomessa kansakoulujen kautta, nämä järjestettäisiin niin tarkoituksenmukaisesti, että niillä voitaisiin saada aikaan todellista kansanvalistusta, joka nykyään jo kieltämättä olisi tunnustettava sekä varmimmaksi turvakeinoksi epäsideellisuutta, paheita ja rikoksia vastaan että myöskin kansan siveellisen ja aineellisen vaurastumisen tehokkaimmaksi edistyskeinoksi.

Sen kehotuksen johdosta, jonka Suomen hallitus on lähettänyt jokaiselle kansansivistystä harrastavalle kansalaiselle, tekemään muistutuksia maamme kunnianarvoisten tuomiokapitulien alamaisuudessa antamia ehdotuksia vastaan kansakoulujen perustamiseksi, tahtoo allekirjoittanut täten aivan lyhyesti mainita, mitä ensi sijassa katson huomiota ansaitseväksi tässä tärkeässä asiassa.

En katso tarpeelliseksi koettaa erityisesti kumota kunnianarv. tuomiokapitulien alamaisia ehdotuksia, koska kunn. tuomiokapitulit minun mielestäni kaikki yhteisesti ovat osoittaneet käsittävänsä kansakoulun tarkoituksen aivan nurjasti ja yksipuolisesti, kun näet ovat tahtoneet tehdä sen ainoastaan rippikoulun valmistavaksi laitokseksi.

Ihan päinvastoin minun mielestäni kansakouluun tarkoituksena tulee olla, että se edistämällä todellista lukutaitoa yhteiskunnan alempien luokkien keskuudessa saattaa niin sanotun huonomman kansan tilaisuuteen omistamaan itselleen yleistä kansalaissivistystä ja kehittämään niitä luonnonlahjoja ja kykyjä, jotka Herra on itsekullekin antanut, — mikä tähän asti on ollut niin sanotun pareniman kansan erikoisoikeutena. Jos näin käsittää kansakoulun tarkoituksen, on selvää, ettei opetus siinä saa olla ainoastaan ulkoläksyjen pönttämistä aapiskirjasta, katkismuksesta tahi jostakin maantieteen t. m. s. oppikirjasta sekä kirjoittamisen ja luvunlaskun opettamista, vaan että sen tulee pyrkiä opettamaan lasta etsimään ja tuntemaan Jumalaa Hänen ilmestyksestään luonnossa, historiassa ja pyhässä raamatussa. Sentähden pitää kansakoulun ensi sijassa pyrkiä opettamaan lasta lukemaan luonnontieteellisiä, raamatun- ja maailmanhistoriallistu lukukirjoja sekä pyhää raamatua. (Huom.! Lukemisella ei pidä ymmärtää tavallista ajatuksetonta sanojen syyttämistä, vaan siihen kuuluu välimerkkien tarkka vaarinottaminen ja oikea korostus, joka tuskin voi tapahtua, ellei se, joka lukee, ajattele ja käsitä, mitä hän lukee.)

Jos Suomeen todellakin tahdotaan tämänlaatuista kansanvalistusta ja kansakoulun tarkoitus niin käsitetään kuin tässä ylempänä on viitattu, on jäljellä kysymys: miten kansakoulu meidän maassa olisi järjestettävä, jotta tämä tarkoitus saavutettaisiin. Jos toiselta puolen syystä pannaan erityinen paino siihen, että kansakouluja maahamme perustettaessa on varteen otettava 'kansan luonne', 'paikalliset ja kansalliset olosuhteet' y. m. s., ei saata

toiselta puolen kyllin usein muistuttaa siitä, että kansakoululaitoksen tuntemista yleensä, tietoa siitä, mitä muissa maissa on tässä asiassa koetettu, sekä todellista kasvatustieteellistä sivistystä välttämättömästi vaaditaan niiltä, jotka menestyksellä tahtovat järjestää ajan vaatimuksien mukaisen kansakoulun. Koska tunnustettuna asiana on, että meidän maassa on tuskin ainoatakaan varsinaista kasvatustieteilijää, vielä vähemmin ketään, jolla olisi erikoistietoja kansakoulun järjestämisestä, on minusta varsin luonnollista, että ensimmäinen keino, johon olisi ryhdyttävä, ennenkuin mitään muuta kansakoulujen perustamiseksi Suomeen tehdään, olisi se, että muutamia asiaa harrastavia miehiä matkustuksilla ulkomailla (Saksissa, Preussissa, Sveitsissä ja Tanskassa) toimitettaisiin tilaisuuteen hankkimaan tarpeellista tietopuolista ja käytännöllistä oppia kasvatustieteessä ja varsinkin kansakoulun järjestämisessä.

Niiden tietojen nojalla, jotka näin saadaan muiden maiden kansakoulusta, ja näitä tietoja sovittamalla meidän maamme oloihin, olisi, kelvollisten koulunopettajain valmistamiseksi, ensiksi perustettava yksi seminaari, jonka pitäisi olla vaikuttamassa ainakin 2–3 vuotta, ennenkuin mitään kansakouluja järjestetään. Tämän seminaarin ja niinikään vastaisen kansakoulun korkeinta valvontaa ja johtoa ei pitäisi jättää kunnianarvoisille tuomiokapituleille ja papistolle, vaan Helsinkiin sijoitettavalle kouluylihallitukselle, jossa Keisarikunnan senaatin kirkollisiasiain-toimituskunnan päällikkö olisi esimiehenä ja johon kuuluisi sellaisia miehiä kuin kasvatustieteen, tieteiden järjestelmän ja käytännöllisen jumaluusopin professorit, Helsingin korkeamman alkeiskoulun rehtori, saksalaisen teknillisen reaalikoulun ja lyseon johtajat, kirkollisiasiain-toimituskunnan esittelijäsihteeri ja mahdollisesti muita koululaitosta harrastavia miehiä yliopistokaupungissa.

Seminaari taas olisi sopivin sijoittaa johonkin keskellä maata olevaan kaupunkiin, esim. Jyväskylään.

Seminaarin perustamiseen joka piispankaupunkiin ei ole päteviä syitä, jollei kansakoulu ole tuomiokapitulien ja papiston valvonnan alaisena, sillä ensinnäkin ainakin kaksi piispankaupunkia, Turku ja Porvoo, näyttävät asemaansa katsoen sopimattomilta, ja toiseksi olisi taloudellisistakin syistä väärin kustantaa useampia oppilaitoksia, kun kaiken todennäköisyyden mukaan yksi ainoa riittää valmistamaan tarpeellisen määrän opettajia ja opettajattaria kaikkia niitä kouluja varten, jotka ensimmäisenä vuosikymmenenä voivat syntyä maassamme, jos näet seurataan sitä periaatetta, että kunnille jätetään vapaa valta perustaa itsellensä koulu tai olla ilman. Tämä toimenpide lienee välttämätön, jotta kansakoulu saisi kansan luottamuksen, sillä sitä se tuskin saavuttaisi, jos kunnat pakotettaisiin kouluja perustamaan.

Aiotun seminaarin tulisi olla jaettuna kahteen osastoon, toinen nais-, toinen miesopettajiston valmistamista varten. Kummallakin osastolla tulisi olla kolme luokkaa, ja oppikurssin pitäisi kullakin luokalla olla yksivuotinen. Yhteydessä seminaarin kanssa pitäisi olla mallikoulu tyttöjä ja poikia varten, kaikki yhteisen johtajan hallussa. Paitsi johtajaa, jota ei pitäisi rasittaa tuntiopetuksella, jotta hän paremmin voisi valvoa opetuksen menoa sekä seminaarissa että mallikoulussa, pitäisi laitoksessa olla vähintään neljä opettajaa, joista yksi olisi laitoksen lääkärinä ja samalla kasvatustieteellisen voimistelun, terveysopin, lastenhoidon j. n. e. opettajana, sekä kaksi opettajatarta. Tätä opettajistoa olisi kuitenkin vastaisuudessa lisättävä, niin pian kuin seminaarin oppilasten luku karttuu niin suureksi, että täytyy rinnakkaisluokkia asettaa.

Seminaariin oppilaaksi pääsemiseksi vaaditaan: että hakija on vähintään 18 vuoden vanha ja ripille laskettu hyvällä kristinopin taidolla, että hänellä on todistus siveellisestä käytöksestä sekä että hän kykenee lukemaan suomea puhtaasti ja osaa selvästi ja järjestyksestä suullisesti kertoa sekä ilman oikeinkirjoituksellisia virheitä kirjoittaa luetun sisällyksen.

Sopivia oppilaita seminaarin naisosastoon ei liene vaikea saada, koska luultava on, että suuri joukko nuoria naisia, jotka nyt, vailla korkeampaa pyrintöjen päämäärää, usein elävät hyödytöntä ja riemutonta elämää, ilolla käyttäisi hyväkseen tilaisuutta hyödyllisellä toimella päästäksensä taloudellisessa suhteessa riippumattomaan asemaan.

Aivan todennäköistä on, että useimmat näistä, suoritettuansa kolmivuotisen oppimäärän seminarissa, sopivat vastaisen tyttökoulun, jopa poikakoulunkin opettajiksi paremmin kuin miesopettajat.

Poikakansakoulun opettajiksi luulen nuorempien rahvaanmiesten, jotka jorkun ajan ovat palvelleet ruotujakoisessa sotaväessä ja siinä tulleet tunnetuiksi sääntillisyydestään, raittiudestaan ja hyvästä käytöksestään, yleensä olevan sopivimpia, jonka tähden heitä etupäässä olisi seminaarin oppilaiksi otettava, tietysti sillä ehdolla, että voivat täyttää mitä laitokseen pääsemiseksi vaaditaan.

Opetuskielenä seminaarissa ja mallikoulussa pitäisi välttämättömästi suomenkieli oleman. Kansakoulunopettajia saattaa maassamme verrattain vähälukuisia umpiruotsinkielisiä seurakuntia varten valmistaa samassa laitoksessa, sillä kun arvattavasti useat oppilaat puhuvat ruotsinkieltä äidinkielenään, saattavat he vaikeudetta opettaa tällä kielellä, vaikka ovatkin itse harjoittaneet opintojansa suomeksi, mutta ei päinvastoin.

Oppiaineet pitäisi seminaarissa olla jotenkin seuraavat: raamatun historia ja raamatuntieto, kasvatusoppi, suomenkieli, maantiede ja historia (varsinkin Suomen), laskento, mittaussoppi ja viivainpiirustus, luonnontieteet (alkeiskemia ja fysiikka, kasvi- ja eläintiede, etenkin oman maan), kasvatusopillinen voimistelu, terveysoppi, ruumiillinen ja sielullinen lastenhoito, laulu, puutarhanhoito, mehiläishoito ja naisosastossa sitäpaitsi naiskäsiyöt, niinkuin kutominen y. m.

Yhtä tärkeä kuin tiedollinen on ruumiillinen kasvatus, jonka edistämiseksi tarkoituksenmukaisesti johdettu kasvatusopillinen voimistelu olisi sopivin keino. Kasvatusopillinen voimistelu, oikein harjoitettuna, ei ainoastaan tuota sitä yleistä hyötyä, että ruumis kehittyy sopusuhtaisesti ja sielun toiminta vilkastuu, kun elimet tulevat vahvemmiksi ja kelpoisemmiksi, vaan siitä koituisi meidän Suomen kansalle se silmäänpestävämpi hyöty, että tämä kansa, joka luonnostaan on hidas ja saamaton, lapsuudesta asti järjestelmällisesti johdettujen hyppimis-, kiipeämis-, uinti-, ampuma- ja muiden sellaisten ruumiinharjoitusten vaikutuksesta hieman kadottaisi saamattomuuttaan ja saataisiin suurempaan uskaliaisuuteen ja neuvokkaisuuteen.

Mutta kaikkein tarpeellisimmaksi katson, että naissukupuoli, jonka Jumalan määräämä kutsumus on hoitaa suvun hennoimpia taimia, saisi jonkun opetuksen ja johdon ensimmäisessä ruumiillisessa ja sielullisessa lastenhoidossa ja yleisessä terveysopissa. Ei voitane kieltää, että syynä lasten useimpiin ruumiin ja sielun vammoihin tavallisesti on pienokaisten väärä hoito. Lyhyt yleistajuinen anatomian, fysiologian, terveysopin ja lastenhoidon oppimäärä olisi sentähden otettava seminaarin oppiaineitten joukkoon, varsinkin naisosastolla. Jos opettajattarella on tieto näissä aineissa, niin hän

varmaankin tällä tiedollaan saattaa vaikuttaa äärettömän siunausta-tuottavalla tavalla niin hyvin kansakoulun oppilaihin kuin vanhempiinkin siinä pitäjässä, jossa hänellä on toimensa.

Seminaarin yhteydessä olevan mallikoulun tulee olla jaettuna kahteen osastoon, toinen tyttöjä, toinen poikia varten, ja seminaarin kummankin osaston kolmannen luokan oppilasten tulee vuorottain siinä olla opettajina johtajan tarkan valvonnan alaisina. Opetus on toimitettava havainto-opetustavan mukaan; ajatus- ja puheharjoituksia, ympäröivien kodin ja luonnon esineitten johdosta ja havainnollisten kuvien johdatuksella, on pidettävä ennen lukemista. Ensimmäinen sisäluvun harjoitus saattaa tapahtua, Helsingin vuoro-opetuslaitoksessa puheen mukaan jo käytännössä olevan, 'Elämä kaupungissa ja maalla' nimisen lukukirjan johdolla, joka sisältää selityksiä jokapäiväisen elämän eri aloja esittäviin kuviin, kun näet ensin havainto-opetustavan mukaan on saatettu lapsi hyvin tarkkaamaan, mitä kuvassa on, ja selvästi ja järjestyksessä lausumaan, mitä se näkee. Sitten voisi lukuharjoituksina käyttää luonnonkuvauksia oman maan eläimistä, kasveista jakivilajeista, mitkä kuvaukset olisivat havainnollisiksi tehtävät osaksi luonnon tuotteilla, jota varten vähäiset luonnonopilliset kokoelmat olisivat välttämättömän tarpeelliset, osaksi kuvilla. Sittemmin olisi raamatun historia läpikäytävä ja sen sisällys tehtävä havainnolliseksi laajemmilla kuvilla kuin ne ovat, joita on olemassa muutamissa meikäläisissä raamatun historian painoksissa. Sittenkuin Vapahtajan personallisuus, havainnollisella hänen elämänsä ja tähän lähinnä kuuluvain seikkain esittämisellä, on lapsen edessä niin sanoakseni asiallisena, olisi valittu kokoelma hänen sanojaan ja muita raamatun lauseita Jumalan vastauksena ihmisten kysymyksiin, selitettävä, elämän eri oloihin sovitettava ja lasten ulkoa opittava, jotta ne koko elämän ajan olisivat heidän jalkainsa kynttilänä ja heidän tiensä valkeutena.

Näma lauseet, jotka opettaja esittää, tulee lasten itse hakea raamatusta, saadakseen näin paikallistietoa tässä pyhässä kirjassa ja siihen enemmän tutustuaksensa. Sillä tavoin pitäisi lapsen oppia, että luonnossa ilmestvä Jumala ei ole kukaan muu kuin Jeesuksessa Kristuksessa ihmiseksi tullut lastensa isä. Aapiskirja, semmoisena kuin se meillä yhä vielä on, ja katkismus ovat välttämättömästi koulusta pois tuomittavat. Lapsi ei ymmärrä muuta kuin minkä se ulkonaisilla aistimillaan saattaa havaita. Abstraktiset totuudet tuskin ovat lapsen ymmärrettävissä. Lutherin katkismusta ei kirjoitettu 6–10-vuotiaita lapsia varten, eikä se useimmillekaan tule olemaan muuta kuin ajatukseton ulkoläksy, joka, ensinkään hyödyttämättä, päinvastoin uinuttaa ja tylsyttää lasta; — niin, tämän jumaluusopillisena kompendiona oivallisen, mutta pienille lapsille sopimattoman kirjan ajatukseton ulkoalukeminen ei liene niinkään harvoin ollut syynä kylmyyteen ja ylenkatseeseen kaikkea hengellistä lukemista, jopa koko uskontoa kohtaan.

Laskennonopetuksessa pitää *helmitaulua* ahkerasti käytettämän ja päässälaskua etenkin harjoitettaman.

Kielenopetuksen tulee pyrkiä opettamaan oppilaita helposti, yksinkertaisesti, ajatusjohdon ja kielen luonteen mukaisesti lausumaan ajatuksensa. Mutta tätä ei saavuteta kieliopin sääntöjä ulkoa pönttämällä. Käytännölliset harjoitukset ovat pääasiana. Kirjeitten ja muitten lyhyitten, lasten piiriin kuuluvia tapauksia ja esineitä koskevien kirjoitusten ulkoa oppiminen sekä tämmöisten kyhäysten *mukaelmain* laatiminen on suurin tie päämaaliin pääsemiseen.

Kaikessa lukemisessa tulee *asiaselityksen*, ei kieliopillisten jäsenysten ja muiden hiuksenhalkomisten, olla pääasiana. Kaiken opetuksen tulee olla *havainnollista*, ja joka eri

aineessa on huomio kiinnitettävä tiedon käytännölliseen hyötyyn ja sen kelpaavaisuuteen elämässä.

Mitä tulee kansakoulujen perustamiseen vast'edes, tarpeellisen opettajiston valmistuttua, katson eri kouluja tytöille ja pojille välttämättömän tarpeelliseksi, ja että edellisissä on nais-, jälkimäisissä miesopettaja. Jos rahallisista syistä ei saateta yht'aikaa perustaa tyttö- ja poikakouluja, katson *edelliset* tarpeellisemmiksi kuin jälkimäiset. Ensiksikin saattaa tyttö jo kodissaan nuorempain siskojen parissa tehdä enemmän hyötyä kuin poika, joka useammin on ulkotöissä ja matkoilla, ja äidiksi tultuaan hän se on, joka useimmissa tapauksissa on lasten ensimmäinen ja ainoa, samoin kuin hän varmaankin on heidän paras opettajansa, jos hänellä siihen on taitoa ja hyvä tahto. Jos on kieltämätön totuus, että lapsen ruumiillinen ja sielullinen hoito pienokais-aikana etupäässä kuuluu äidille ja että ne havainnot, mitkä lapsi kymmenenteen ikävuoteensa asti vastaanottaa, jäävät syvimmin mieleen ja määräävät sen suunnan koko elämän ajaksi, niin ei myöskään saa kieltää, että, kun kysymys on kansansivistyksestä, etupäässä pitää koettaa toimia naisen sivistyksen hyväksi.

Pietarissa, 15 p. syyskuuta 1857.

Uno Cygnaus.